

یونگ

ریچارد بیلسکر

حسین پاینده

انتشارات طرح نو

خیابان خرمشهر (آبادانا) - خیابان نوبخت
کوچه دوازدهم - شماره ۱۰ تلفن: ۸۸۷۶۵۶۳۳
فروشگاه: خیابان خرمشهر (آبادانا) - خیابان نوبخت
شماره ۳۶ تلفن: ۸۸۵۰۰۱۸۳
صندوق پستی: ۷۷۱۳-۱۵۸۷۵
tarh_e_no@yahoo.com

یونگ • نویسنده: ریچارد بیلسکر • مترجم: دکتر حسین پاینده • ناشر: طرح نو
طراح جلد: پرویز بیانی • حروفچینی و صفحه‌آرایی: حروفچینی نما (امید
سیدکاظمی) • چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد
اسلامی • نوبت چاپ: چاپ اول، ۱۳۸۳ • شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه • قیمت: ۱۸۵۰ تومان

همه حقوق محفوظ است

شابک: ۵-۴۸-۰۴۸۹-۹۶۳ ISBN: 964-489-048-5

این کتاب ترجمه‌ای است از:
On Jung

Richard Bilsker, Wadsworth
Thomson Learning, 2002.

بیلسکر، ریچارد، ۱۹۶۸-
یونگ / ریچارد بیلسکر؛ (مترجم) حسین پاینده. - تهران: طرح نو، ۱۳۸۴.
۱۵۶ ص. - (بنیادگذاران فرهنگ امروز)
ISBN: 964-489-048-5
عنوان اصلی:
On Jung, c2000.
واژه‌نامه.
کتابنامه: ص. ۱۴۲-۱۴۶ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.
۱. یونگ، کارل گوستاو، ۱۸۷۵-۱۹۶۱ م. Jung, Carl Gustav. ۲. روانشناسی یونگی.
۳. روانکاوی و فلسفه. ۴. روانشناسی و دین. الف. پاینده، حسین، ۱۳۴۱-، مترجم.
ب. عنوان.

۱۵۰ / ۱۹۵۴۰۹۲

ب ۹ ی / ۱۰۹ BF
۱۳۸۴

م ۸۴-۱۷-۱۲

کتابخانه ملی ایران

فهرست

۷	♦ مقدمه‌ی مترجم
۱۰	♦ پیش‌گفتار

فصل ۱: زندگی یونگ

۱۵	دوره‌ی کودکی
۱۵	تحصیلات
۱۷	زندگی حرفه‌ای

فصل ۲: دوره‌ی همکاری یونگ با فروید

۲۲	مقدمه
۲۴	رساله‌ی دکتری
۲۸	آزمون‌های تداعی
۲۹	عقده
۳۰	روانکاوی و روان‌گسیختگی
۳۱	نمادهای گشتاری
۳۴	«برخی نمونه‌های تخیل خلاق نیمه‌آگاه» در نوشته‌های دوشیزه فرنک میلر
۳۶	قطع همکاری با فروید
۳۸	خودمختاری
۴۱	دلایل یونگ در اثبات درستی رویکردش

فصل ۳: شکل‌گیری روانشناسی تحلیلی

۴۵	مقدمه
۴۵	سنخ‌های روانی
۵۱	کهن‌الگوها
۶۳	ضمیر ناخودآگاه جمعی

فصل ۴: سخنرانی‌های یونگ درباره‌ی کتاب چنین گفت زرتشت

مقدمه	۶۸
سخنرانی‌های یونگ درباره‌ی چنین گفت زرتشت	۷۳

فصل ۵: دین و کیمیاگری و اسطوره‌شناسی

مقدمه	۹۱
دین	۹۱
کیمیاگری	۱۱۳
اسطوره‌شناسی و پدیده‌های فراهنجار	۱۲۹
♦ فهرست منابع	۱۴۲
♦ واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی	۱۴۷
♦ واژه‌نامه‌ی انگلیسی به فارسی	۱۵۰
♦ نمایه	۱۵۳

مقدمه‌ی مترجم

سوگند به قلم و آنچه [با آن] می‌نویسند.
قرآن، سوره‌ی قلم، آیه‌ی ۱

یونگ را باید در زمره‌ی اندیشمندان بزرگ و پیشگامی محسوب کرد که در چند دهه‌ی اول قرن بیستم، از راه پژوهش‌ها و تألیفات و سخنرانی‌هایی بسیار تأثیرگذار، حقیقتی را در خصوص سرشت انسان ثابت کردند که امروزه از نظر ما انسان‌هایی که در اوایل قرن بیست و یکم زندگی می‌کنیم، دیگر موضوعی بدیع و حیرت‌آور تلقی نمی‌شود. برحسب این حقیقت، انسان موجودی واجد «دوبودگی»^۱ است و رفتار و احساسات و افکار و امیالش، اساساً از خاستگاهی ناخودآگاه سرچشمه می‌گیرند. این حقیقت را البته پیش از یونگ و امثال او، آفرینشگران آثار ادبی با خلق کردن شخصیت‌هایی که از تعارض‌های درونی رنج می‌بردند، به خوبی نشان داده بودند. اهمیت متفکرانی همچون یونگ این است که آنان همین بصیرت دیرینه را با مطالعه درباره‌ی بیماران‌شان، در قالب نظریه‌ای منسجم و متقاعدکننده ارائه دادند.

یونگ نیز مانند فروید با پس‌زمینه‌ای از تحصیلات دانشگاهی در رشته‌ی پزشکی به نقش و جایگاه مهم ضمیر ناخودآگاه در بروز انواع و اقسام تعارض‌های روحی و حتی مشکلات جسمانی پی برد. نوشته‌ها و سخنرانی‌های او در آغاز تحقیقاتش طبیعتاً برای بسیاری از همکاران و اندیشمندان معاصرش، مایه‌ی استهزا تلقی می‌شدند. به سبب همین انزوای فکری بود که یونگ شیفته‌ی افکار فروید گردید که مضامینی مشابه با نظرات او را مستقلاً می‌پروراند و ترویج می‌کرد. زندگی‌نامه‌نویسان یونگ اشاره کرده‌اند که وقتی در سال ۱۹۰۷ فروید و یونگ نخستین بار با یکدیگر

۱. doubtiness

ملاقات کردند، گفت و گوی این دو اندیشمند بزرگ سیزده ساعت متوالی به طول انجامید. این درجه از همفکری، از وقوف این دو نظریه پرداز به این حقیقت ناشی می شد که انسان مدرن بیش از دردهای جسمانی، از دردها و آلام روحی رنج می برد. تلاش برای پرتوافشانی بر محنت ها و رنج های روحی و روانی انسان و نهایتاً تسکین و درمان دردهایی که پزشکی به سبب رویکرد جسم مبنایانه اش هرگز قادر به تشخیص یا درمان آنها نبود، راه این دو متفکر را به هم پیوند داد.

البته، چنان که رسم شاگردان ممتاز است، یونگ حدود شش سال بعد راه خود را از راه استاد جدا کرد و مکتب جدیدی را متفاوت با روانکاوی فرویدی بنیان نهاد. روانشناسی تحلیلی، یونگ تاکید نظریه ی روانکاوی بر خاستگاه جنسی امپال ناخودآگاه را زیاده از حد و ناموجه می داند. در واقع، یونگ در عین این که بر دیدگاه فروید مبنی بر وجود بُعد ناپیدایی در روان انسان به نام ضمیر ناخودآگاه صحه می گذارد، قائل به گونه ای دیگر از ضمیر ناخودآگاه نیز هست که دیگر نه مبین اندیشه ها و آرزوهای کام نیافته و هراس های فردی، بلکه مخزن گرایش ها و افکاری است که در نزد همه ی اینه بشر مشترک هستند. شناخت این ضمیر ناخودآگاه دیگر - که یونگ آن را ناخودآگاه جمعی - می نامید - از جمله با مطالعه ی اسطوره های ملل مختلف میسر می شود که تمایلات و اندیشه های فرافردی بشر را متجلی می کنند. یونگ با مطالعه ی گسترده در نظام های اسطوره ای و فرهنگ های گوناگون، مجموعه ای از تصاویر ذهنی جهان شمول را تدوین کرد که در مکتب او با نام «کهن الگو» مشخص می شوند. تفحص در کهن الگوها نه فقط راهی برای فهم الگوهای عام رفتار بشر، بلکه همچنین شیوه ای برای قرائت نقادانه ی متون ادبی و آثار هنری است.

چنان که از این اشارات کلی و به ناچار موجز برمی آید، یونگ متفکری تأمل برانگیز است و نه فقط به دلیل تعدیل نظریه ی روانکاوی، بلکه همچنین به دلیل نظریات بدیع خودش، اندیشه ای پیچیده دارد. کتاب حاضر در معرفی آراء یونگ، کوششی است برای منعکس کردن بخشی از این پیچیدگی؛ البته همان گونه که خود نویسنده هم متذکر می شود، این کتاب اساساً برای کسانی نوشته شده است که آشنایی همه جانبه یا عمیقی با دیدگاه های یونگ ندارند و در واقع می خواهند تا با خواندن کتابی کمابیش کم حجم، دریچه ای بر افکار یونگ برای شان گشوده شود. هر یک از فصل های پنج گانه ی کتاب حاضر، جزء مهمی از اندیشه های یونگ را با

استناد به نوشته‌های خود او و با شرح و تفسیر به خواننده معرفی می‌کند. نقل قول‌های مکرر از یونگ و ارجاعات ایضاً متعدد به سایر نوشته‌های مرتبط با موضوعات مورد بحث، راهنمای ضمنی خواننده‌ای است که پس از خواندن کتاب حاضر به مطالعه‌ی بیشتر درباره‌ی آراء و اندیشه‌های یونگ راغب می‌شود. این مطالعه‌ی بیشتر برای فهم جنبه‌های دیگری از مکتب یونگ که در کتاب حاضر ناگزیر بحثی درباره‌ی آن‌ها نشده است (مانند رهیافت یونگ در تعبیر رؤیا، یا کاربرد نظریات یونگ در نقد ادبی)، یقیناً ضروری است و فهرست منابع پایان کتاب می‌تواند در این زمینه مفید باشد. در پیش‌گفتار این کتاب اشاره شده که «در اکثر کتاب‌فروشی‌ها، تعداد کتاب‌هایی که یا خود یونگ تألیف کرده است و یا دیگران درباره‌ی او نوشته‌اند و نیز کتاب‌هایی که نویسندگان‌شان از مکتب یونگ تأثیر پذیرفته‌اند، به مراتب بیشتر از کتاب‌های فروید یا مربوط به فروید است». گفته‌ی مؤلف این کتاب، گرچه راجع به کتاب‌فروشی‌های آمریکاست، عیناً درباره‌ی میزان شناخته‌شدگی افکار و آراء یونگ در ایران مصداق دارد. تعداد کتاب‌هایی که روانشناسی تحلیلی (مکتب یونگ) را به خواننده‌ی فارسی‌زبان معرفی می‌کنند، یقیناً بیشتر از کتاب‌های مربوط به روانکاوی (نظریه‌ی فروید) است. همچنین در سال‌های اخیر، ترجمه‌ی آثار یونگ به زبان فارسی فزونی گرفته است، حال آن‌که اکثر آثار اصلی فروید هنوز به فارسی ترجمه نشده‌اند. این شواهد حاکی از اقبال به اندیشه‌هایی است که هنوز باید کوشید تا بیشتر معرفی شوند، تا بلکه از این طریق ابعاد پیچیده‌ی حیات روانی و فرهنگی ما بیشتر تحلیل و فهمیده شوند. ترجمه‌ی حاضر با هدف میسر کردن چنین تحلیلی انجام شده است. به روال معمول خودم، در این ترجمه نیز با افزودن زیرنوشت‌های توضیحی کوشیده‌ام تا خواندن این کتاب را برای خواننده‌ی فارسی‌زبان راحت‌تر و لذت‌بخش‌تر کنم. در این زیرنوشت‌ها، اصطلاحاتی را که نویسنده‌ی کتاب فقط به کار برده اما شرح نداده است و نیز اشاراتی را که چه‌بسا برای خواننده‌ی ناآشنا قدری مبهم یا گیج‌کننده باشد، توضیح داده‌ام. اما ملاک اول و آخر در توفیق هر ترجمه‌ای، یقیناً میزان تأثیرگذاری فرهنگی آن است.

پیش‌گفتار

در دهه‌ی ۱۹۵۰، کارل گروستاو یونگ هنوز در زمره‌ی آن دسته از شاگردان فروید محسوب می‌شد که به آراء استاد خویش پشت کرده بودند. در سال ۱۹۰۹، یونگ برای ایراد سخنرانی و شرح دیدگاه‌هایش، نه در معیت فروید [که در همان سال بیست و هشت سخنرانی درباره‌ی نظریه‌ی روانکاوی در دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه کلارک ایراد کرد] بلکه مستقلاً به دانشگاه کلارک دعوت شد؛ با این حال، روانپزشکان و روانشناسان آمریکا چندان به سهولت به آراء او اقبال نکردند. لیکن امروزه یونگ جایگاه متفاوتی برای خود کسب کرده است. در اکثر کتاب‌فروشی‌ها، تعداد کتاب‌هایی که یا خود یونگ تألیف کرده است و یا دیگران درباره‌ی او نوشته‌اند و نیز کتاب‌هایی که نویسندگان‌شان از مکتب یونگ تأثیر پذیرفته‌اند، به مراتب بیشتر از کتاب‌های فروید یا مربوط به فروید است. البته در کتاب‌های مقدماتی روانشناسی، آراء فروید همچنان بیش از آراء دیگران معرفی می‌شوند و شاید بتوان گفت که اصطلاحات نظریه‌ی فروید بیش از پیش در زبان عموم به کار می‌روند. با این همه، اکنون در آستانه‌ی قرن بیست و یکم، اندیشه‌های یونگ از برخی لحاظ پُرطرفدارترند. بسیاری از مردم از راه خواندن مجلات یا به دلیل طی کردن فرایند استخدام در محل کارشان، با آزمون‌های شخصیت آشنا هستند. این تحولات عمدتاً پیامد تقسیم‌بندی‌های یونگ

درباره‌ی سنخ‌های شخصیت‌اند. همچنین باید افزود که کتاب‌ها و سخنرانی‌ها و برنامه‌های تلویزیونی پُرطرفدار جوزف کمبل^۱ — که از مریدان یونگ است —، عده‌ی زیادی از مردم را با عقاید یونگ در خصوص سرچشمه‌های مشترک همه‌ی ادیان و نظام‌های اسطوره‌ای جهان آشنا کرده است.

از این‌که یونگ به چنین جایگاهی نائل آمده است باید تعجب کرد، عمدتاً به این دلیل که خواندن آثار او بسیار دشوارتر از خواندن آثار فروید است. خواننده‌ای که به سراغ کتاب‌های فروید می‌رود و یکی را برای خواندن برمی‌گزیند، غالباً از مطالب آن کتاب بلافاصله سر درمی‌آورد و به مشکلی بر نمی‌خورد. فروید در ابتدای هریک از آثارش عموماً تاریخچه‌ای از موضوع مورد بحث ارائه می‌دهد و سپس دیدگاه خود را درباره‌ی آن موضوع تبیین می‌کند. سبک نگارش یونگ تا این حد خودبسنده نیست، او به مراتب بیشتر از فروید فرض می‌کند که خوانندگانش بسیاری مطالب را می‌دانند. همچنین یونگ موضوعات کاملاً غامضی را مورد مذاقه قرار می‌دهد. فروید در نوشته‌هایش به آثار فیلسوفان، روانشناسان پیش از خودش، مردم‌شناسان و نیز به آثار ادبی اشاره می‌کند. یونگ هم به همه‌ی این قبیل آثار اشاره می‌کند، اما علاوه بر آن‌ها، ادیان و نظام‌های اسطوره‌ای را به تفصیل فراوان مورد بحث قرار می‌دهد. وی در بسیاری از آخرین آثارش همچنین سنت کیمیاگری را بررسی می‌کند. کیمیاگران اغلب شیمی‌دانان آغازین محسوب می‌شوند، حال آن‌که یونگ آن‌ها را روانشناسان اولیه می‌انگارد. باید افزود که به نظر می‌رسد یونگ در بیان آرائش به زبانی روشن و فهمیدنی، مشکل داشت. زنجیره‌ی کلام در بحث‌های او به کرات با موضوعات جدیدی قطع می‌شود که بازگشت به مبحث اصلی را به تعویق می‌اندازند.

از این رو، نویسندگان کتاب‌هایی از قبیل همین کتابی که در

دست دارید، کار دشواری را باید انجام دهند زیرا از یک سو می‌خواهند اندیشه‌های یونگ را به شکلی سهل و خواندنی معرفی کنند و از سوی دیگر نمی‌خواهند مطالبی را که خود یونگ با اهمیت تلقی می‌کرد ناگفته گذارند. نظر به این که کتاب حاضر یکی از مجلدهای مجموعه کتاب‌هایی درباره‌ی فیلسوفان است، هدف اصلی من این است که به طور خاص فلسفی‌ترین جزء اندیشه‌ی یونگ — یعنی دیدگاهش راجع به سرشت انسان — را توضیح دهم. انتخاب این موضوع، چندان هم حوزی بحث‌های مرا محدود نخواهد کرد؛ هرچند که به همین دلیل نوشته‌های متعدد یونگ در خصوص نحوه‌ی روان‌درمانی را مورد بررسی قرار نمی‌دهم مگر آن‌جا که او درمان را به منزله‌ی نمونه‌ای (یا استدلالی) که دیدگاه‌های نظری‌اش ذکر می‌کند، روان‌درمانی موضوعی است که نویسندگان کتاب‌های مربوط به درمان در نظریه‌ی یونگ، به وفور و تفصیل به آن پرداخته‌اند.

بسیاری از کتاب‌هایی که راجع به یونگ نوشته شده‌اند، صرفاً اندیشه‌های او را با نظرات فروید مقایسه می‌کنند. دلیل این امر، واضح است زیرا فروید شامخ‌ترین نظریه‌پرداز روانشناسی در قرن بیستم است و یونگ به مدت تقریباً یک دهه به طور حرفه‌ای با او همکاری داشت. در کتاب حاضر، من تا حد ممکن کمتر به فروید اشاره می‌کنم تا بدین ترتیب بتوانم اندیشه‌های یونگ را مستقل از فروید و نظریه‌ی روانکاوی شرح دهم. انجام دادن این کار، در پاره‌ای موارد امکان‌پذیر و در برخی موارد دشوار بوده است (همچنان که از خود همین پیش‌گفتار نیز پیداست!).

با این همه، در اکثر کتاب‌های مقدماتی درباره‌ی یونگ، کمبودی هست که من کوشیده‌ام آن را برطرف کنم. تقریباً تمام کتاب‌های مقدماتی راجع به اندیشه‌های یونگ که در فهرست منابع کتاب حاضر ذکر شده‌اند، مطالعات او در بیست و پنج سال آخر عمرش درباره‌ی کیمیاگری و اسطوره‌شناسی را مسکوت می‌گذارند. این

بی‌توجهی از جمله بدین سبب است که مشکل بتوان فهمید چرا یونگ به این مباحث می‌پردازد؛ یک دلیل دیگر این است که هدف مؤلفان این کتاب‌ها ارائه‌ی خلاصه‌ای از دیدگاه‌های روانشناسانه‌ی یونگ است و بسیاری از ایشان نوشته‌های آخر عمر او را مربوط به روانشناسی نمی‌دانند. لیکن خود یونگ این نوشته‌ها را مهمترین آثارش می‌انگاشت. به همین سبب، در طولانی‌ترین فصل کتاب حاضر این مباحث دشوار را به گونه‌ای مطرح ساخته‌ام که خواننده در پایان بتواند اندیشه‌ها و اهداف یونگ را دریابد.

کتاب حاضر از یک جنبه‌ی دیگر نیز با سایر کتاب‌های مقدماتی تفاوت دارد. یونگ در اکثر نوشته‌هایش - از جمله در رساله‌ی دکتریش - به فیلسوفان اشاره می‌کند. فقط یکی از کتاب‌های او به طور خاص راجع به فلسفه است که سخنرانی‌هایش درباره‌ی کتاب نیچه با عنوان چنین گفت زرتشت را شامل می‌شود. سخنرانی‌های یونگ را - که به طور کامل در سال ۱۹۸۸ و به طور خلاصه شده در سال ۱۹۹۸ منتشر شدند - در کتاب حاضر مورد بررسی قرار داده‌ام، زیرا این سخنرانی‌ها راه دیگری برای فهمیدن دیدگاه او درباره‌ی سرشت انسان هستند.

سومین تفاوت کتابی که در دست دارید با سایر کتاب‌ها در شرح اندیشه‌های یونگ، این است که من توجه خواننده را به موضوعاتی به غیر از روانشناسی هم معطوف می‌کنم. به اقتضای بحث، در مواردی خواننده را به منابعی درباره‌ی تاریخ، علم، دین، مردم‌شناسی و نیز ادبیات ارجاع داده‌ام.

فصل اول این کتاب، شرحی کوتاه درباره‌ی زندگی یونگ می‌دهد. سپس در فصل دوم، نوشته‌های روانکاوانه‌ی یونگ بررسی می‌شوند. فصل سوم، اندیشه‌های اصلی یونگ در دوره‌ای که تازه از فروید جدا شده بود را معرفی می‌کند. موضوع فصل چهارم عبارت است از سخنرانی‌های یونگ از سال ۱۹۳۴ تا سال ۱۹۳۹ درباره‌ی کتاب نیچه با عنوان زرتشت. فصل پنجم به نوشته‌های آخر عمر

یونگ راجع به دین و کیمیاگری و اسطوره‌شناسی می‌پردازد. چنان‌که خواهید دید، در سرتاسر این فصل‌ها برای سهولت در ارجاع، نقل قول‌های انجام‌شده از مجموعه آثار یونگ را با حروف اختصاری م.آ. و شماره‌ی مجلد مشخص کرده‌ام.

یونگ متفکری مجذوب‌کننده است. من نخستین بار زمانی با اندیشه‌های او — و فروید — آشنا شدم که درس قواعد نگارش را در سال اول تحصیلاتم در دانشکده می‌گذراندم. استاد از ما خواسته بود که به منظور تقویت مهارت‌هایمان در نگارش، آثار متفکرانی را که در شکل‌گیری تاریخ اندیشه‌ها سهم داشته‌اند بخوانیم و درباره‌ی آن‌ها مطلبی بنویسیم. از آن زمان تاکنون، بارها آثار فروید و یونگ را خوانده و تدریس کرده‌ام و هر بار نکته‌ی جالب توجه‌ی در آن‌ها یافته‌ام. امیدوارم آنچه در کتاب حاضر می‌خوانید، انگیزه‌ای بشود برای این‌که آثار یونگ و نیز تاریخ اندیشه‌ها را همچنان بکاوید.

وظیفه‌ی خود می‌دانم که سپاس‌گزاری کنم از همه‌ی اعضای خانواده‌ام و همچنین از دوستان و استادان و دانشجویان و همکارانم که ذهن مرا به عرصه‌هایی فراخ باز کردند و با گفت‌وگوهای بصیرت‌آمیزشان، هم از من حمایت کردند و هم به فهم من افزودند تا بتوانم به عنوان یک شخص رشد کنم.